

Samarbeidets muligheter og irrganger

Å lytte til det ukjente

Fritt etter Albert Schmezer, Erziehungskunst, april 1985, ved Arve Mathisen

Trykket i tidsskriftet *Steinerskolen* nr. 2, 1985

"Et møte er en sammenkomst hvor mange krefter blir brakt inn og lite kommer ut igjen! ". Et lignende sukk har nok kommet fra mange en ildsjel når han eller hun kanskje sent om kvelden stenger Steinerskolens dører på vei hjem fra lange og anstrengende samtaler. Det kan være etter lærermøtet sammenkomst i byggekomitéen møte i julemarkedets forberedelsekomité eller et av de mange råd og grupperinger som er en del av Steinerskolenes hverdag. Hverken statlige forordninger eller en skolestyrer bestemmer hvordan Steinerskolen skal drives. Lærerne og foreldrene må gjøre de nødvendige beslutninger. Møte- og samtaleformen bærer Steinerskolen både organisatorisk og pedagogisk.

Enhver har opplevet hvor fruktbar en sammenkomst kan være og at det nettopp i fellesskapet kan komme noe fint og objektivt ut av en vanskelig sak. Goethe beskriver det slik i sitt eventyr om liljen og den grønne slangen: "Hva er herligere enn gull? " spør kongen - "Lyset", svarer slangen. "Hva er mer forfriskende enn lyset? " spør kongen tilbake - "Samtalen" lyder svaret.

Hvordan kan vi løfte vår møte-hverdag opp til et nivå hvor dette er realitet? Erfaringen lærer oss at samtalens kvalitet henger nøye sammen med den bevissthetssituasjon, med den følelsesmessige innstilling og med de handlingsimpulser som lever blant de tilstedeværende. Hele menneskets kompliserte bevisste og ubevisste vesen påvirker det sosiale fellesskap. I denne artikkelen vil vi forsøke å belyse tre hovedmåter å forholde seg til verden og sine medmennesker på sett i perspektiv av Rudolf Steiners tanker omkring de forskjellige sjelskvalitetene. Sjelen er vårt vindu mot verden, men samtidig er den også veien inn til vårt indre. I følge Steiner består vårt sjel liv av tre forskjellige sjelskvaliteter: følelsessjel, forstandssjel og bevissthetssjel. Med følelsessjelen reagerer vi på omverdenen og tar imot inntrykk. Forstandssjelen bearbejder de iakttagelser som følelsessjelen formidler med tenkning og begrepsdannelse. Bevissthetssjelen er rettet innover i mennesket, og med den kan vi iaktta vårt høyere jeg, og, hevder Steiner, om vi skolerer oss på en riktig måte, vil vi kunne oppleve det åndelige i verden gjennom vår bevissthetssjel.

Med utgangspunkt i disse tre kvalitetene i menneskets psyke, vender vi blikket mot vår møtevirkosomhet. La oss ta utgangspunkt i en smule selviakttagelse i forhold til det å være møtedeltaker. Kjenner vi ikke igjen den indre monologen: "Å nei, nå melder han seg igjen! " eller: "Nå ble han endelig satt ordentlig på plass! " eller kanskje: "Skal vi nå diskutere 17. mai-feiringen igjen, det var jo akkurat det samme i fjor. " En slik holdning er et typisk uttrykk for hva Steiner kaller følelsessjelen. En spontan reaksjon på det som hender omkring oss. Følelsessjelen setter oss i stand til å forbinde oss med utenverdenen, men dersom denne sjelsegenskap får utfolde seg uten å beherskes av klar refleksjon og bevissthet, utarter det seg i labile følelsessvingninger. Hvordan ser en gruppe ut hvor dette elementet er rådende? Det kan være som å ta en helse-kur, raske vekslinger mellom varm og kald dusj. Den mest vennskapelige enighet forvandles på kort tid til bitter strid. Når så pendelen slår mellom disse ekstremer og det hele begynner å bli kaotisk, da griper kanskje en framskreden personlighet, eller en gruppe, initiativet og fører møtet i havn ved bruk av autoritet. Begge disse tilsynekomstene er typiske for "følelsessjels-fellesskapet", de følelsesmessige stemningssvingninger, og den harde hånd.

Hvordan virker så forstandssjelen i møtearbeidet! Forstandssjelen ligger i et dypere sjikt av mennesket, og tenkningen er en langt mer stabil faktor enn de flyktige følelser. Tankemessig strenghet og logisk klarhet i argumentasjonen kommer som befriende lyspunkter inn i en situasjon

slik den er beskrevet ovenfor. Forstandssjelen bringer med seg saklig nøkternhet, og i denne atmosfære lar mange oppgaver seg løse. Men ikke alle. Ofte er selv den skarpeste argumentasjon bare tilsynelatende saklig. Ubevisst ligger helt subjektive ønsker til grunn for det som kles i en logisk, objektiv drakt. En indre monolog i denne sammenheng kunne lyde "Denne gangen lar jeg meg ikke overrumple", eller "Ingen av mine argumenter lar seg gjendrive!". Finnes det en slik innstilling hos flere av gruppemedlemmene, utarter samtalen seg snart til en debatt med forskjellige fraksjoner. Denne politisering av møteatmosfæren kan komme til uttrykk ved at man avgjør en sak ved avstemning, at man går inn for demokratisk flertallsbeslutning istedet for å forsøke å komme fram til en allmenn enighet. Forstandssjelen er hvis den får utvikle seg ensidig, forbundet med en ubevisst trang til å klassifisere både mennesker og saker.

Et saksforhold ser tilsynelatende enkelt ut, mens det ved nærmere undersøkelse viser seg at flere dypereleggende kvaliteter er blitt tilsidesatt ved en for knapp og konsis gjennomgang av saken. Avvikende synspunkter kommer kanskje ikke en gang til orde. Skal man da regne med at de som blir sittende inne med sine vurderinger er villige til å ta alle konsekvenser av en beslutning de ikke kan stå bak? Når slike spørsmål, uttalt eller stilltiende lever i en krets av samarbeidende mennesker, blir det mulig å unngå forstandssjelens ensidighet. Da kan det oppstå en åpenhet for nye muligheter. - Å lytte til det ukjente. Denne bevissthetsutvidelse vil vi forsøke å karakterisere i det følgende.

Det er svært vanskelig både å forstå og beskrive bevissthetssjelens virke. Den unndrar seg en enkel beskrivelse. Vi er her kommet til det området i vår sjel som er uavhengig av sympatier og antipatier. Bevissthetsjelen åpner for holdninger som: Hva er det som åpenbares her? Hvilket fenomen er dette? Man forsøker å la saken selv tale uten å fokusere på hvordan man selv reagerer på det som kommer fram. Bevissthetssjelen virker helt og holdent ut fra enkeltmennesket. Den er et uttrykk for menneskets møte med seg selv. Vi trekker fram noen av de problemstillinger og muligheter som bevissthetsjelen bringer i det sosiale liv. Familiebåndene, nasjonalitetsfølelsen og andre former for instinktiv gruppetilhørighet er i ferd med å oppløses. Vi har sett hvordan følelssvingninger og ensidig logisk tenkning kan prege arbeidet i en gruppe. De fellesskapsopplevelser som er forbundet med følelssjelen og forstandssjelen er på en helt annen måte virksomme enn det helt individuelle i bevissthetssjelen.

La oss forsøke å legge merke til noe som foregår helt ubevisst under en samtale. Vi lytter tilsynelatende oppmerksomt på det som blir sagt. Plutselig oppdager vi en nesten instinktiv tendens i oss til å bygge opp vår egen argumentasjon mens vi lytter. Det kreves en helt bevisst anstrengelse for å rette sin tankeaktivitet mot det som den andre sier. I det ubevisste beskytter vi oss så og si mot andres tanker. Vi vil tenke selv! Vi kan formulere det krast ved å si at ethvert annet menneske er en fiende av vårt eget tankeliv. Hva kan vi sette imot disse ubevisste tendenser som klart er med på å prege alt fellesarbeid?

Først og fremst kan vi øvende lære oss til å lytte. Hva sier han egentlig? Hva forsøker hun å komme fram til? Ofte iakttar vi våre egne fordommer istedet for virkelig å forsøke å trenge inn i det tankeinnhold som legges fram. I tillegg kan vi forsøke å se de andre i hele sin sosiale sammenheng, og ikke bare fokusere oppmerksomheten på det som tankemessig legges fram. I en skole er vi forbundet på så mange vis, alle sammen står inne i en felles bestrebelse, - foreldre, elever og lærere. Hvilket grunnlag har foreldrene gitt barna? Hva har de andre lærerne gjort med de elever jeg nå underviser? Vi står inne i en komplisert sosial vev, og alle yter vi vår skjerv, stor eller liten. Bevisstheten om dette fellesskapet kan være en spore til både selverkjennelse og positiv handlingskraft på det sosiale området.

Vår indre bevegelighet i våre møter med andre mennesker er helt avgjørende. Hvis den ikke blir pleiet, kan følgende ikke uvanlige situasjon oppstå. Rudolf Steiner uttrykker det slik: Den som kjenner livet har sikkert merket at de mennesker som ikke møter sine medmennesker med interesse, ofte ikke har noe godt å si om dem. Dette er en eiendommelighet som vi kan iakttå hos svært mange mennesker. Man synes godt om en person en viss tid, men snart kommer tendensene til å mislike

vedkommende. Ofte vet man ikke selv engang hva det er man har imot den andre. Dette utspiller seg dypt i det ubevisste, der det kommer fram en tendens til å forfalske vårt bilde av det andre mennesket.

For ikke å forherdes på dette punkt, må vi forsøke å holde bildet av våre medmennesker levende. Vi kan utnytte den minste hendelse til å utdype og korrigere dette bildet. Istedet for å dvele i et: "Typisk! ", kan vi spørre oss: Hvordan har han forandret seg? Levende bilder av levende mennesker er nøkkelordet. Steiner peker på at det er vanskelig å utvikle en levende interesse for andre uten å se svært nøye på sitt eget liv. Han gir det råd at man hver kveld ser tilbake på dagens hendelser, ser seg selv i en objektiv sammenheng med sine medmennesker og alle sine gjøremål. Derved skaper man seg i indre ro en mulighet til å se de andre, ikke bare som en subjektiv speiling, men det andre mennesket i sitt liv, med sine målsetninger og sine idealer. Da vil vi kanskje stadig oftere få oppleve de fruktbare øyeblikk der et fellesskap formår å gå inn i et fritt og broderlig samarbeid. Det vil da kunne fremstå noe av helheten som er objektivere og riktigere enn det som på forhånd levde i hver enkelt. Når et gruppearbeid lykkes, oppstår det en veldig styrke.

Vi må ha mot til å bli elever igjen, å sette oss på skolebenken selv om vi allerede er langt over skolealderen. Det er livets skole vi nå går i. Derfra kan vi ikke melde oss ut.